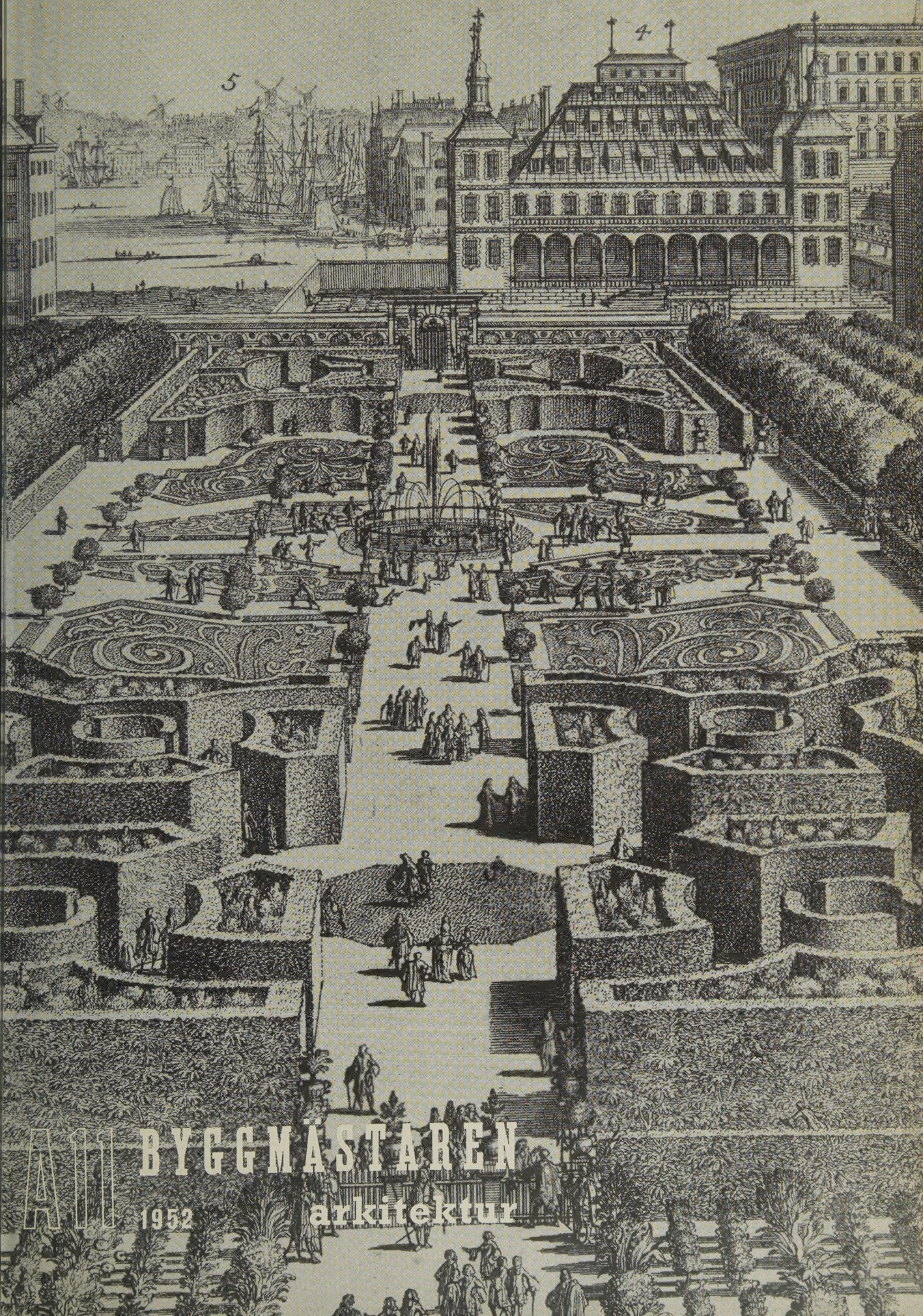

5

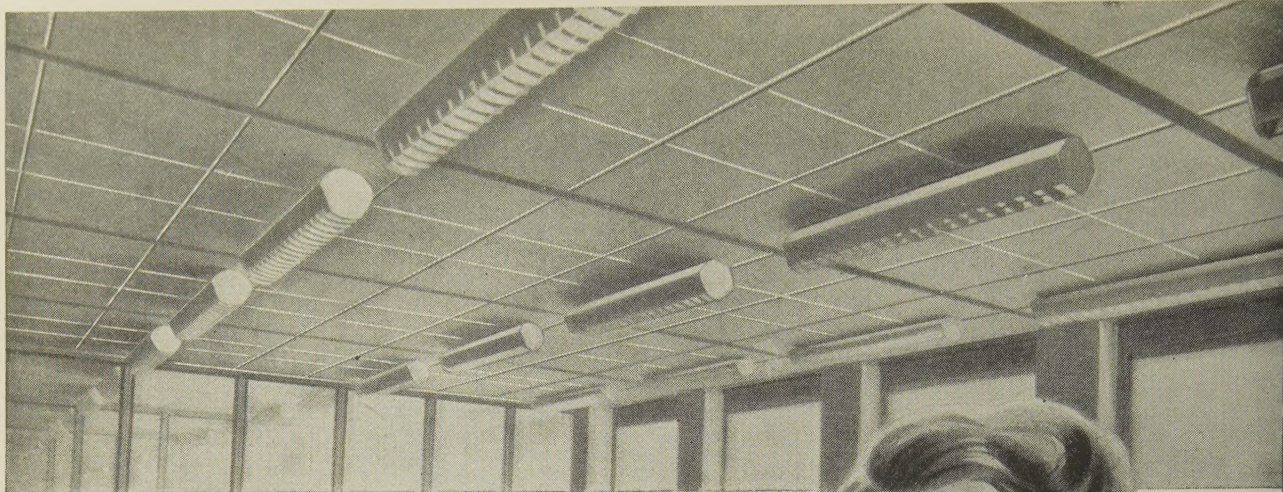
4

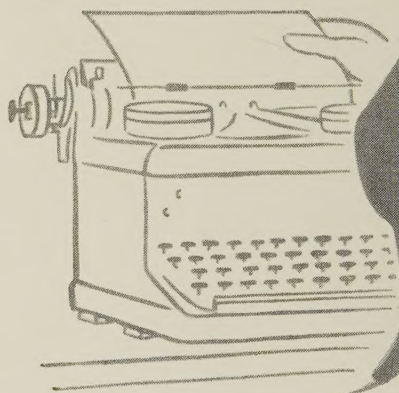
BYGGMÄSTAREN

1952

arkitektur

”Jag vänder mig till Er mina herrar, som idag planerar och bygger för oss. Glöm inte bort att vi behöver frisk luft i tysta arbetslokaler.”

SOUNDEX

— den **obrännbara** plattan för akustik och ventilation

1 Obrännbar konstruktion	4 Vacker färdigbehandlad yta
2 Separata hål för luft och ljud	5 Tvättbart utförande
3 Exakthet i mått och vinklar	6 Sveriges mest sålda akustikplattor

INGENIÖRSFIRMAN ZERO AKTIEBOLAG

Huvudkontor: Stora Nygatan 38 - Stockholm - Tel. 23 27 05

Avdelningskontor: Hjorttackegatan 8 - Malmö - Tel. 335 10

Åkaregatan 57 B - Gävle - Tel. 130 23

Licenstagning i Danmark, Finland, Norge, Beneluxstaterna och Italien. Egen tillverkning i Sverige.

TÄVLINGEN OM KUNGSTRÄDGÅRDEN

Av arkitekt SAR Torbjörn Olsson

Kungsträdgården, som under medeltiden var kunglig kålgård, omvandlades av Erik XIV till lustgård. Efter en renovering vid 1600-talets mitt omdanades parken fullständigt ett fyrtiotal år senare av Johan Hårleman och Nic. Tessin d. y. Det är denna rika anläggning vi känner från Sveciasticken. Från att då endast ha varit tillgänglig för de högsta kretsarna öppnades senare, under frihetstiden, den muromgärdade parkens grindar för allt vidare kretsar av befolkningen för att till sist, mot 1700-talets slut, stå öppen som promenadplats för alla. Samtidigt upplöstes strängheten i parkens barockanläggningar, som slutligen, sänar som på huvudalléerna, helt förstördes i början av 1800-talet. Ett centrum för nöjeslivet var dock Kungsträdgården fortfarande och under Oscar II:s tid utgjorde den stadens fashionabla promenadplats. Under 1900-talet har parken blivit allt ödsligare, bl. a. med folklivets försvinnande från Kungsträdgårdsgatan, där gamla Dramaten, Panoptikon och du Nord var belägna. — Staten som nu är parkens ägare, utarrenderade den år 1940 till Stockholms stad, som 1951 inbjöd till interskandinavisk tävlan om dess nydaning.

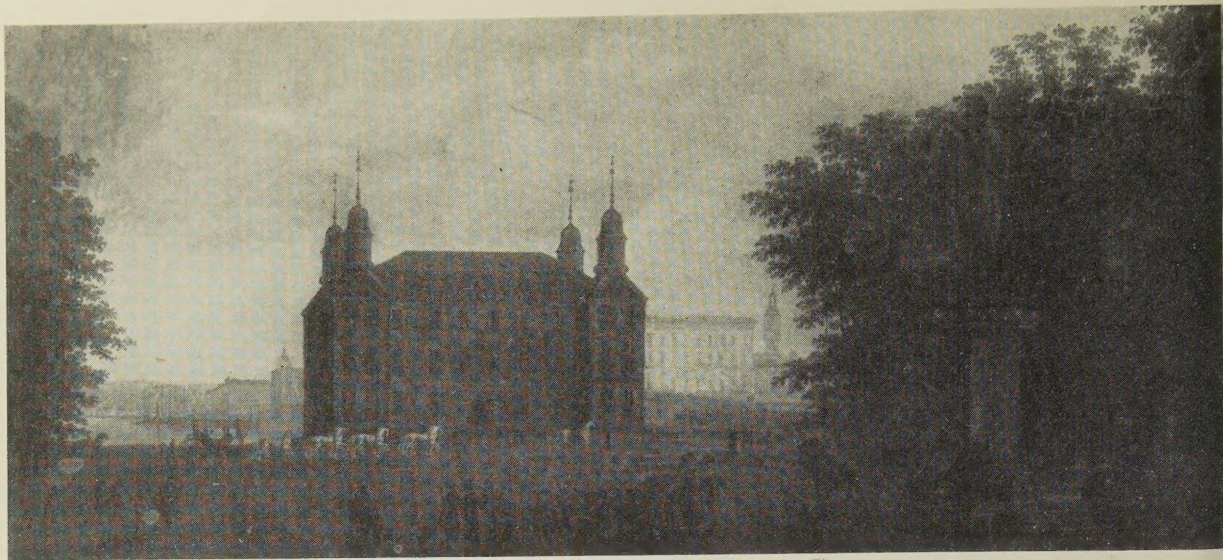
DK 712.25(487.1):711.7

Makalös' brand 1825 skapade det problem, som varje stadsplanerare alltsedan dess ställts inför när det gällt förnyelsen av Kungsträdgården.¹ En park, som dittills varit ett mot söder fast slutet område hade i ett slag satts i relation till ett helt stadslandskap. Med branden hade Nedre Norrmalm definitivt dragits in i skådespelet kring Strömmen och Stadsholmen. Men det nya, grandiosa stråket från Hamngatan till Strömmen var inte obrutet: Arsenalsgatan, den gamla östvästliga trafikleden norr om Strömmen klöv området i två delar. Vid tiden för branden var denna klyvning på grund av trafikens blygsamma omfattning inte så kännbar. Den ständigt växande fordonsströmmen har dock så små-

ningom gjort sammanhanget mellan de bägge delarna av parken alltmer illusoriskt. Man kan snart inte ens med blicken fortsätta utåt Strömmen! En fyrfilig flod av bilar väller fram där större delen av dagen, brytande också den visuella kontakten. Även på andra punkter hotar en växande trafik att omintetgöra vad som vanns genom Makalös' brand. Den provisoriska Strömbron klipper brutalt kontakten med de glittrande vattenytorna utåt inloppet. Av själva parkområdet har redan delar fått offras på trafikens altare. Mycket mer kan sägas om problemet Kungsträdgården. Låt oss bara för ögonblicket konstatera att dess lösande i första hand innebär lösandet av en stadsbyggnadsuppgift. Först i andra hand gäller det en träd-

¹ Kungsträdgården betyder här, liksom i tävlingsprogrammet Karl XII:s torg och Karl XIII:s torg, den egentliga Kungsträdgården.

Vinjetten: Flygbild av Nybroviken och Stockholms inlopp. Längst t. h. Kungsträdgården och Blasieholmen. (Bildurvalet har av försvarshänsyn blivit begränsat.) Flygfotot (AM D943) taget 1928. Tillstånd för publicering har lämnats av chefen för försvarsstaben i nov. 1952.

Makalös sett från norr. I bakgrunden inloppet och slottet. Målning av A. W. Thun 1824, året före branden.

gårdsuppgift, låt vara att delar av problemet löses med levande material, med träd och örter.

Förutom de här skisserade grundproblemen kring Kungsträdgården finns en rad sekundära frågor som är av vikt att lösa vid en omgestaltning av parken. Vissa av dem är starkt färgade av lokalintressen, är genuint stockholmska till sin karaktär. De gäller den lokala traditionen. En av dessa frågor försätter ständigt sinnena i svallning när den dyker upp: Molins fontän och pilarna. Det är inte tal om annat än att den gruppen vuxit sig in i stockholmarnas hjärtan och att dess bevarande är mer än önskvärt.

En annan punkt, långt mindre observerad, men lika värd att fasthålla som miljö är restaurant Victoria med sina träd utanför. Victorias venetianska fasad med de höga lindarna utanför bildar tillsammans en ljuvlig oas, en tjugande idyll, en relik i den öken som de stockholmska krogarna utgöra.

Och med lindarna utanför Victoria har vi snuddat den stora västliga allén i Kungsträdgården. I många tävlingsbeskrivningar har den sagts vara »mörk och fuktig» och endast värd att huggas ner. Enligt min mening är det den av de två huvudalléerna som har karaktär. I dess kronor dröjer en stämning kvar som är förnimbar för varje stockholmare. Det är inte en slump att det är där som vi finner det enda återstående trädet från storhetstidens barockträdgårdsanläggning.

Från denna allé leder Lantmäteribacken upp en charmerande liten brant till Västra Trädgårdsgatan. Behöver Lantmäteribacken inte tas i anspråk för en vittgående trafikreglering är dess bevarande i sitt sammanhang med Lantmäteristyrelsens gamla hus en självklarhet.

Västra Trädgårdsgatan begränsar i väster det område, som nu upptas av Ateljébolagets hus, Blanche-teatern och den obebyggda tomten framför Tändsticksbolagets hus. Detta område berördes av tävlingen och det stod de tävlande öppet att föreslå lämplig bebyggelse. Många har föreslagit att hit förlägga det ivrigt debatterade museet för modern konst.

Den som sett Museum of Modern Art i New York, i hjärtat av staden, sett det arbeta mitt i vardagslivets enahanda, tillgängligt för mannen på gatan utan några tidsödande vallfärder till högaktfulla konsttempel utanför staden, han måste vara övertygad om att detta läge vid Kungsträdgården och Hamngatan, vårt stora citybutiksstråk, är det yppersta som kan bjudas det nya museet. Det kommer att bli förödande med ett »provisorium» ute på Ladugårdsgårde — främst därför att vi aldrig kommer att få något museum för modern konst utom detta provisorium! Museets tomt- och lokalfråga måste av staten lösas i samband med omdaning av den staten tillhöriga Kungsträdgården.

Beträffande en framtida bebyggelse i detta område måste framhållas vikten av att den hålls låg. Det har också observerats av många tävlande. En hög bebyggelse skulle beröva oss en sista känsla av den ursprungliga topografien. Brunkebergssåsens höjning upp mot krönet av backarna är ju ännu uppfattbar i den nordvästra delen av parken.

Hur viktiga de ovan berörda frågorna än är, får de betraktas som underordnade i jämförelse med de inledningsvis skisserade centralproblemen. I tävlingsprogrammet utsades att det rörde sig om en idéävling om Kungsträdgården. Det stod de tävlande öppet att skissera program för parkens funktioner och med ledning av dessa uppgöra idéförslag till omdaning.

Låt oss se vilka funktioner parken i mer begränsad mening haft under senare år. Ett karakteristiskt inslag under denna tid har varit de olika utställningar och mässor som ordnats där. Enligt min mening har de ett berättigande endast så länge parkens centralparti bevarar sitt nuvarande utseende — men inte längre. Visserligen har utställningar en tradition att stödja sig på i Kungsträdgården, men de som ordnats där i senare tid har varit påfallande bråtiga och otrevligt påträngande i sin form och har åtminstone aldrig lockat mig till ett besök trots dagligt passerande under många år. Det är en bestämd skillnad mellan utställningar av den art som 1866 års industriutställning utgjorde och de tre—fyra vec-

Västra allén i Kungsträdgården mot norr. Lantmäteristyrelsens hus t. v. i förgrunden. Fotot taget 1951.

kors evenemang som döljas för gratisåskådares blickar bakom flaxande presenningar och spjälstaket.

Ett av skälen till dessa utställningar har väl bl. a. varit önskan att dra folk till parken, att få en smula liv i ödsligheten — i och för sig lovvärt. Ett mållöst flanerande av den lite sirligt högtidliga art som en gång *con amore* bedrevs i Kungsträdgården av Soto Major, Jörgen och andra är för alltid dött. Flanerandet eller ströandet, som det heter i våra dagars platt-jovialiska uttryck, är nu bundet till city-butikerna och biograferna längs Birger Jarlsgatan. (Den butikslösa Strandvägen är ju strögets naturliga söndagsutsträckning mot promenadmålet Djurgården.) För att råda bot på ödsligheten och på nytt få dit folk har också många tävlingsdeltagare med växlande framgång skisserat permanenta utställningslokaler, butiker osv., vanligtvis utformade som låga, fristående basarbyggnader och i allmänhet förlagda till den gamla östliga flanörallén vid Kungsträdgårdsgatan, som nu med sina avvisande fasader är bokstavligen stendöd sedan gamla Dramaten och du Nord försvann därifrån. Försöken med dessa basar- och utställningslokaler kringströdda i parken verkade knappast övertygande, varken reellt eller formellt. För att — i synnerhet vintertid — bli konkurrensdugliga med butiksstråket vid Hamngatan måste de ges en sådan utformning och så stort utrymme att de därigenom skulle dominera parken på ett olyckligt sätt. Utan

Kungsträdgården mot Jakobs kyrka. T. v. parkmuren mot Arsenalsgatan. Gravyr av M. R. Heland 1801.

ekonomisk bärkraft skulle de snart förslummas och göra villan än värre.

En annan linje gick författaren till »Sju kyrkor». Genom snabba, direkta förbindelser från stadens olika delar in till Kungsträdgårdsområdet vill han föra in människor till den del av Nedre Norrmalms cityområde, som eljest enligt författaren hotas av stagnation i konkurrensen med de nyuppväxande cityområdena kring Hötorget och söderut.

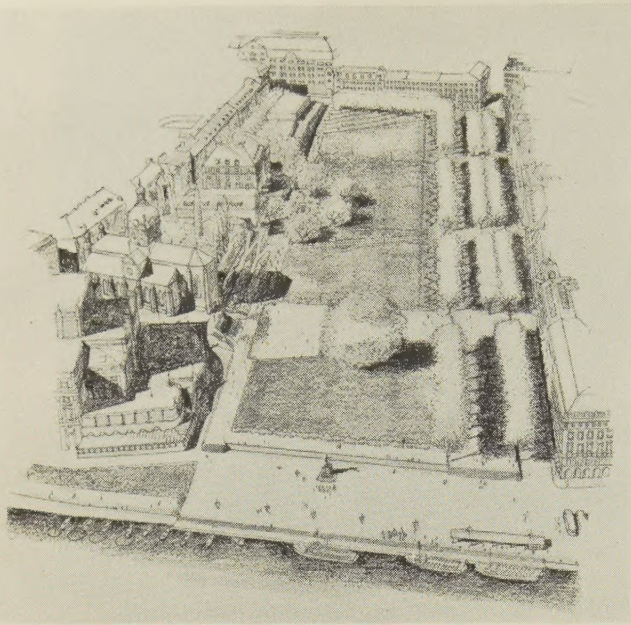
Ett mer sympatiskt drag i den nuvarande parkbilden än de ovan diskuterade utställningarna har friluftskonserterna under middagstimmarna utgjort — just de timmar då parken fylls av människor, som under några korta minuter söker en smula vila i kontorsjaktet. Denna uppblomstring av parklivet är väl f. n. Kungsträdgårdens stora ögonblick. Men detta är under några korta sommarmånader. En längre tid av året tjänar parken på ett annat sätt, mer jäktat kanske, rekreationen. Under morgon- och kvällstimmarna lever ju östra allén upp då strömmen av människor på väg till och från arbetet passerar där. Även de upplever stimulansen av kontakten med parken.

Men av alla dem som på detta sätt endast snuddar parken är det väl Hamngatans vandrare en tidig marsdag som har största utbytet. Solen återvänder till människorna, värmer sydväggen mot Hamngatan med alla dess butiker, fyller Kungsträdgårdens grenverk med solglitter, genom vilket man anar rymden över Strömmen. Denna utblick — mer anad än direkt visuellt fattbar — är något av det värdefullaste som Kungsträdgården ger oss, även i sitt nuvarande skick. Tävlingen har övertygat mig om att också den lättaste parkbyggnad i Kungsträdgården uppe vid Hamngatan är direkt felaktig.

En annan viktig funktion slutligen fyller parken redan nu som samlingsplats vid möten och demonstrationer. För dessa krävs en relativt stor samlad yta eller åtminstone en yta, som lätt kan röjas av vid sådana evenemang. Uppfyllandet av kraven på en sådan central samlingsplats har mött önskan om öppnandet av parken mot söder. Detta är och förblir en av de svåraste punkterna i lösandet av problemet Kungsträdgården, då man aldrig kan komma förbi det grundläggande faktum att en mycket stor, öppen torgyta under största delen av året alltid förblir ödslig i vårt klimat. Konstlade försök att skyla detta endast ökar intrycket. Men vi behöver en central samlingsplats, en brännpunkt för livet på Nedre Norrmalm. Denna samlingsplats måste, som Sven Silow framhöll i radioserien »Samhällets vardagsrum», ges formen av en gallerianläggning, ett *inomhustorg*.

Även om den stora samlingsytan för möten förlägges mera perifert än till Kungsträdgården kvarstår dock önskan om en visuell kontakt mellan de berörda områdena av Nedre Norrmalm och Strömmen. Här dyker Arsenalsgatan och Strömbron fram i bilden, högst bokstavligen. Inledningsvis framhölls hur den ökade trafiken från alla håll hotar parken. Såvitt jag förstår kan man inte komma ifrån detta: parken kan inte planeras oberoende av trafiken och trafiken inte oberoende av parken — nota bene om man inte går hänsynslöst fram och spolierar det arv vi fått i Kungsträdgården. Blasieholmsleden, olöst ännu i princip, drar idag fram sin provisoriska

Forts. sid. 239.

Flygperspektiv.

2:DRA PRIS

»Rakt igenom» Av arkitekter SAR Per Olof Lefvert och Sven Wranér. Gävle.

Prisnämnden:

Den stora obrutna gräsmattan, omgiven av de stramt marscherande alléerna och avskärmat mot Hamngatan av en vackert silhuettbildande skulptural fontän, ger ett helt grepp åt parken. Den obrutna helheten poängteras ytterligare genom förflyttningen av Molins fontän från mittaxeln och den längs östra allén anlagda dammserien. Den södra delen av Karl XII:s torg har fått en måttfull, arkitektoniskt och praktiskt välmotiverad utformning, där statyn med angiven placering bildar en god slutpoäng till alléernas långa rad.

Man saknar dock i anläggningen varje antydning till samspel mellan den föreslagna nya bebyggelsen på Blanchetomterna och parken. Författaren har här icke velat bryta mot kompositionens enhetlighet och riktning utan i stället sökt att genom en variation av byggnadshöjden längs Hamngatans norrsida tillföra park- och stadsrummet en ny accent, som understryker längdriktningen. Det förefaller dock som om detta onekligen goda uppslag icke med nödvändighet skulle behöva stå i konflikt med en mera påtaglig manifestation av ett sådant samspel, som ovan antytts. Det bör anmärkas, att platsbildningen invid Hamngatan med fördel kunde ha varit rymigare.

Man ställer sig slutligen tveksam inför den föreslagna behandlingen av området närmast söder om Arsenalsgatan, vilket rubricerats som »vildvuxen äng». Överhuvudtaget synes författarens intresse för trädgårdskonstens detaljer ha varit av flyktigare art och möjligheterna att utnyttja parken under olika tider på året ha icke närmare berörts.

Prisnämndens sammansättning: gatudirektör David Anger, gatunämndens vice ordförande målarmästare Amandus V Gustavson, ledamoten av gatunämnden stationsförman Verner Karlsson, trädgårdsarkitekt FST Ulla Bodorff, arkitekter SAR professor Paul Hedqvist, byggnadsråden David Dahl, och Hans Brunnberg samt stadsträdgårdsmästare Holger Blom.

Tävlingen utlystes den 17 juli 1951 och tävlingstiden utgick den 1 mars 1952. Vid tävlingstidens utgång hade ingivits 82 tävlingsförslag.

2:DRA PRIS

»Harlekin» Av arkitekter SAR Harry Egler, Fred Forbat och Erik Olof Holmberg samt arkitekt Thomas Szentgyörgyi, Stockholm,

Prisnämnden:

För att få ett obrutet sammanhang mellan parkdelarna norr och söder om Arsenalsgatan har förslagsställaren ersatt denna gata med en tunnel från Regeringsgatan till Blasieholmstorg. Han synes också ha tänkt sig Strömgatan slopad som körtrafikled. Förslaget är emellertid så utformat att det i och för sig är möjligt att tillåta körtrafik i denna led.

Författaren har bibehållit en alléplantering (ett promenadstråk) längs Kungsträdgårdsgatan men slopat alléerna i västra delen. Härigenom får parken en välgörande orientering mot den mera upplösta bebyggelsen i väster, vilket ytterligare understrykes av den innanför östra alléraden föreslagna av eftermiddagssolen belysta bandet av sittplatser och blomsterarrangemang. Den stora centrala gräsmattan avbrytes endast av några väl inpassade gångvägar som den i förhållande till Jakobs kyrka och torg inte oövet placerade folkmötesplatsen. Platsens estrad är dock ej så väl inkomponerad i sammanhanget och detta gäller även om terrasserna framför kyrkogården. Förslaget visar tydligt fördelarna för stadsbilden av ett från körtrafik befriat Jakobs torg.

Kungsträdgårdens avslutning med en utsiktsterrass mot den som torg utformade Strömgatan är ett gott uppslag. Molins fontän har fått ett mindre gott läge nedanför Lantmäteribacken.

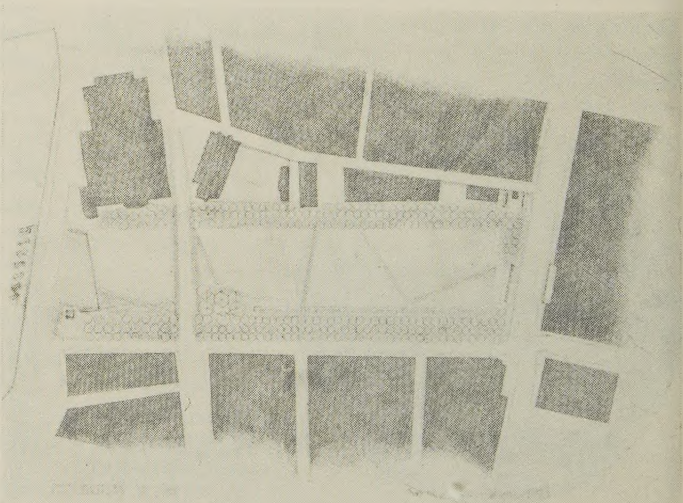
Höjdskillnaden mot Hamngatan upptages på ett gott sätt av ett gradängparti. Mot detta kan dock anmärkas, att det vänder sig mot östligt väderstreck, medan parken mest befolkas på eftermiddagarna. Som musikplats ligger detta parti för nära Hamngatans trafikbuller.

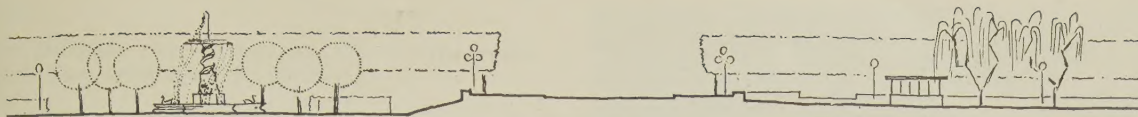
Hela anläggningen har väl tillvaratagit platsens förutsättningar och präglas i sina huvuddrag av en mycket god rytin.

Perspektiv från Hamngatan—Kungsträdgårdsgatan.

Plan. Skala 1:6 000.

Del av längdsektion. I mitten Arsenalsgatan. Skala 1:800.

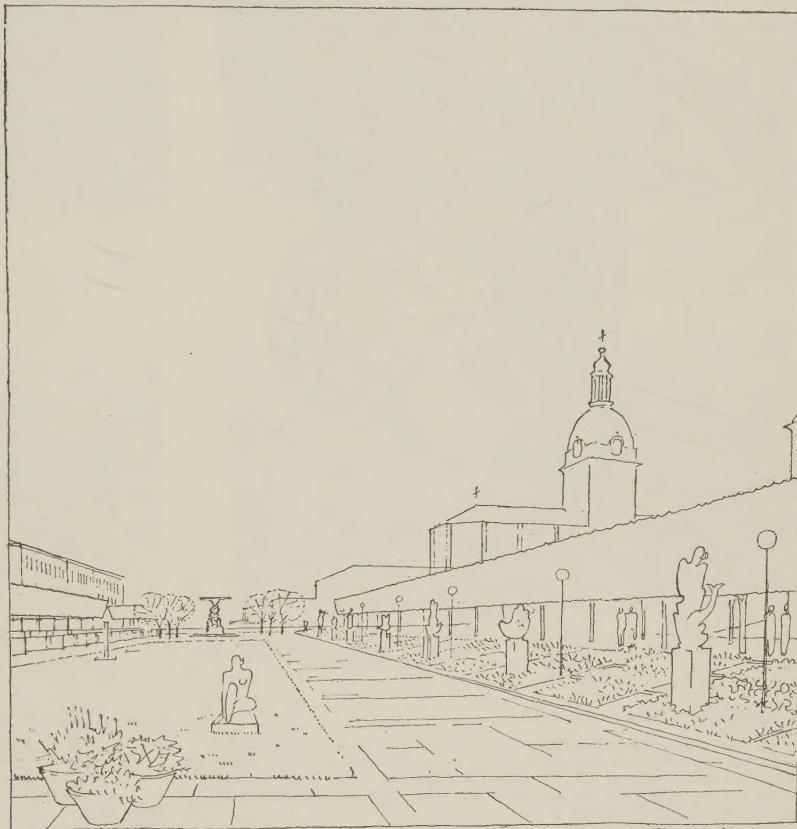
3:DJE PRIS

»Fritt Forum» Av arkitekter SAR Birger Borgström, Södertälje och Hans Borgström, Stockholm, medarbetare trädgårdsarkitekt Heinz Klay, Södertälje.

Prisnämnden:

Förslaget arbetar med stramt tuktade alléer med liten höjd, varigenom parken erhållit en större rymd. Ytfördelningen och anordningarna i övrigt äro väl avvägda och ägnade att förhöja parkens värde såsom uppehållsrum. Mittpartiet är dock väl smalt i förhållande till sin längd, vilket särskilt framgår av platsbildningen kring Molins fontän, som ej är löst. Karl XII:s torg har fått en i och för sig och i sammanhanget god utformning.

Sambandet mellan den föreslagna bebyggelsen på Blanchetomterna och parken har givits en saklig och måttfull accentuering.

Perspektiv från Hamngatan.

MOTO: FRITT FORUM

INKÖP

»Anno Femtiotvå» Av konstnär Einar Forseth, Bromma.

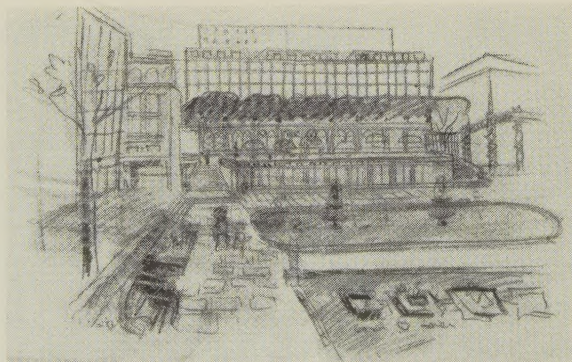
Perspektiv mot Hamngatan.

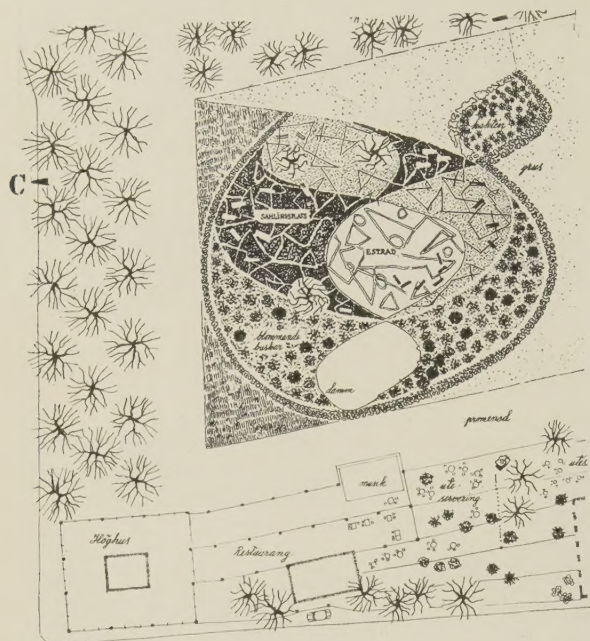
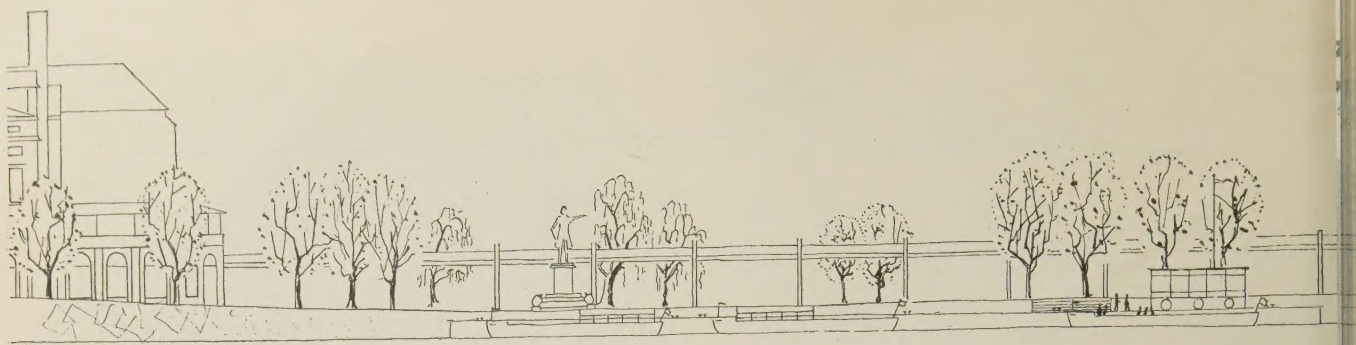
Prisnämnden:

Med god känsla för platsens arkitektoniska möjligheter har författaren antytt riklinjerna för en sträng formell anläggning med en rikedom av trapp- och terrassformationer. Från en fondbyggnad mot Hamngatan med framförhugande terrass och spegeldamm har man utblick över det av sidoalléernas förhöjda plan omgärdade mittfältet med lugna promenadgångar och sittplatser. Området kring Molins fontän har liksom Karl XII:s torg förhöjts och helt stenlagt. Därigenom har erhållits från de omgivande trafiklederna väl avgränsade platsbildningar.

Förslaget bygger i högsta grad på den rika skulpturala utformningen av alla de detaljer, som ingå i trapp- och terrassuppbbyggnaderna, varigenom dess genomförande trots de onekligen goda idéerna måste erbjuda vissa svårigheter.

Författaren har visserligen genom den synnerligen skissartade presentationen av det ganska heterogena förslaget undvikit att närmare redogöra för detsamma; det vill dock synas som om utformningen av bebyggelsen längs Hamngatan och dess sammanknnytning med byggnaderna i parkens nordvästra hörn varken som idé eller i den utformning den erhållit är acceptabel.

Prisnämnden: (Motto Filiokus)

Genom att föra Arsenalsgatan på bro över parken får förslagsställaren en sammanhängande parkyta från Strömgatan till Hamngatan. Bron avklipper på ett ofördelaktigt sätt den fria sikten men ger en möjlighet att uppfatta den speciella utformning, som parken i detta fall erhållit.

Kungsträdgårdsgatan slopas som körtrafikled i varje fall för genomgående trafik. Att utlägga denna gata som en piazza för promenader, sittplatser, friluftsserveringar m. m. är onekligen en bestickande men föga realistisk idé. Två trädvader i östra allén och hela västra allén äro slojade. Parkens mittparti ända från Strömgatan (utvidgad till ett halvcirkelformat torg) upp mot Hamngatan är utformat som en abstrakt komposition med inslag av grus, gräs, stenläggning, blomster, buskage, vatten, ett växthus, en samlingsplats med estrad m. m. Aven Molins fontän ingår i detta mönster.

Förslaget är intressant och friskt som idé genom det renodlade genomförandet av vissa huvudelement: flänörstråket i Kungsträdgårdsgatan, den geometriska mönsterytan och torget mot Strömmen. Författaren påpekar med visst fog, att utformningen är en modern arvtogare till Lenôtre's broderier, där konsten ägnas mönstret. Rent praktiskt sett torde det med hänsyn till bl. a. de höga anläggnings- och underhållskostnaderna vara omöjligt att utföra det i projektet visade mönstret. Det bör dock kunna avsevärt förenklas utan att idén går förlorad. Bebyggelsen i parkens nordvästra hörn går väl in i miljön.

INKÖP

»Filiokus» Av arkitekter SAR Gösta H:son Åbergh och Hans Trygg, medarbetare arkitekt Erik Krogh Andersen, ingenjör Hans Edlund och konstnär Pierre Olofsson, Stockholm.

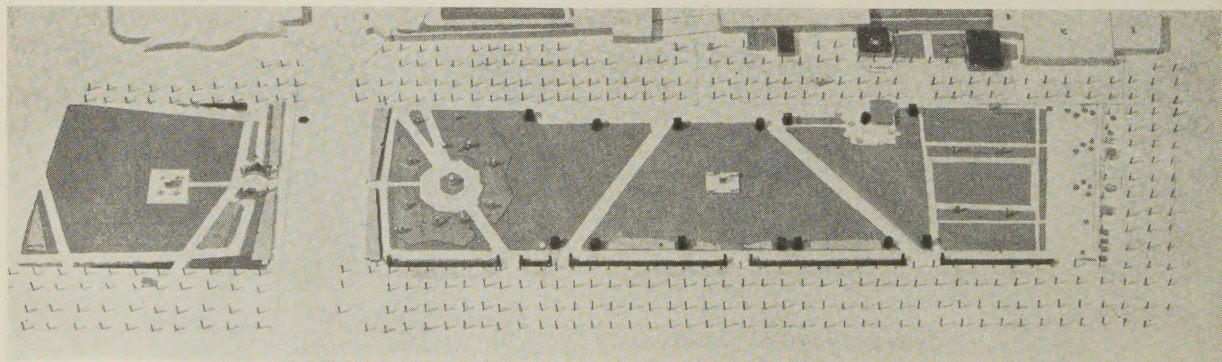
Överst: Fasad mot Strömmen. Skala 1:800.
T. v.: Detalj av parken, närmast Hamngatan.
T. h.: Plan. Skala 1:6000.

INKÖP

»Mellansvenskt tema» Av arkitekt SAR Artur Schmalensee, Stockholm.

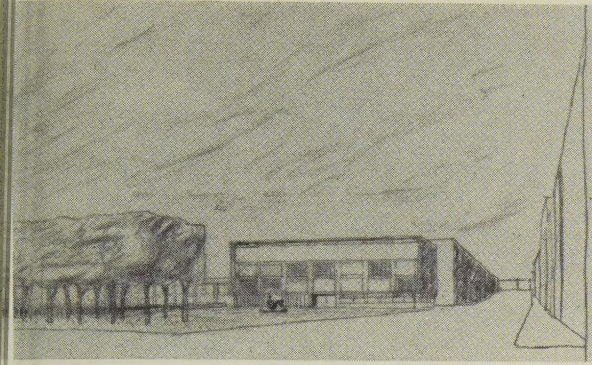
Prisnämnden:

Författaren ger en enhetlig verkan åt parken genom att låta gräsmattorna dominera. Behovet av öppen mark för möten, utställningar, spel, o. dyl. söker författaren tillfredsställa med en väl tillfällig inskränkt längs gräsmattans västra kant. Monumenten har lämnats kvar på sina nuvarande platser, kungarna omgivna av gräsytor, vilket särskilt beträffande Karl XIII-statyn och dess postament ej är lyckligt. De sneddade gångarna norr och söder om denna staty skära sönder gräsytan på ett mindre vackert sätt. Soffparketten mot muren vid Hamngatan är i sig själv tilltalande. Förhållandet mellan denna, dammen och de omgivande gräsytorerna är mindre gott. Den utökade pilplanteringen vid Molins fontän avskiljer på ett kanske förmånligt sätt parkdelarna norr och söder om Arsenalsgatan från varandra. —

INKÖP

»Trois Points» Av arkitekt SAR Stig Ancker, Bengt Gate och Sten Lindegren, Stockholm.

Trädgården avstänges mot Arsenalsgatan med ett järnstaket.

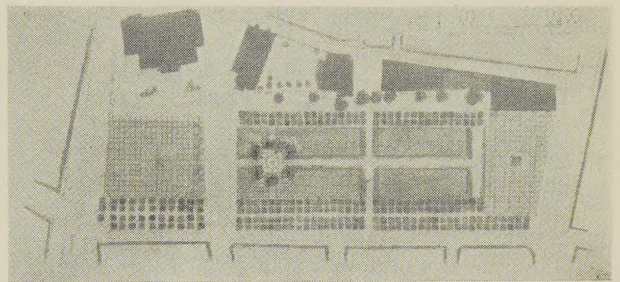
T. v: Museiplatsen från Norrmalmstorg.

Prisnämnden:

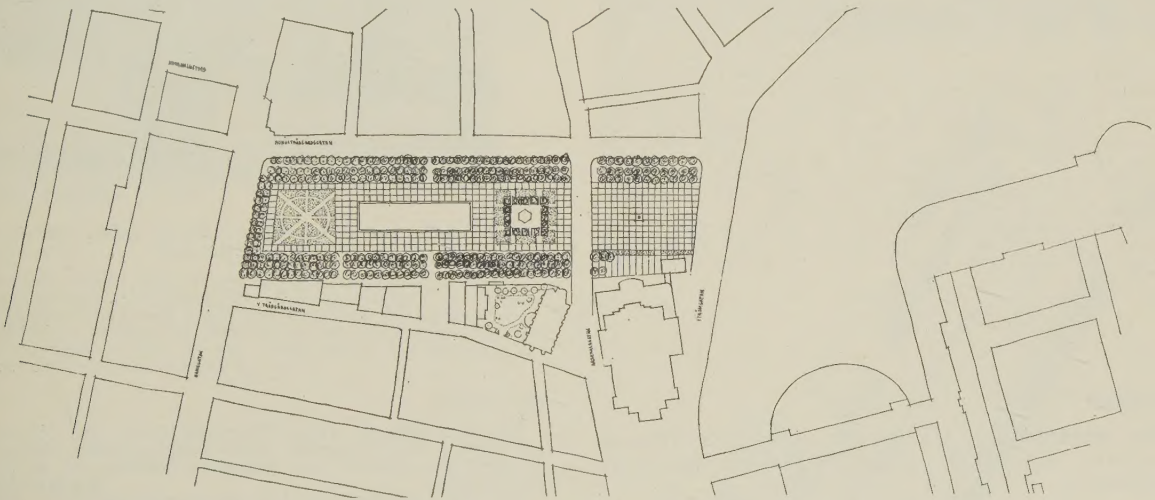
Förslaget är måttfullt och konsekvent genomfört och, såsom framgår av ett flertal illustrativa perspektivskisser, i sina enskildheter väl genomtänkt. Den på Blanchetomten föreslagna byggnaden för utställningar och restaurang har på ett lämpligt sätt poängterats genom en mot Hamngatan öppen förplats vilken dock ligger ganska oskyddad för trafikbuller och andra störningar.

Den föreslagna staketinhägnaden är av god verkan och utgallringen i parkens västra del väl motiverad. Sittplatsarrangemangen i det gröna mittfältet äro mindre tilltalande.

Förslaget till museibyggnad har god arkitektonisk hållning och lämplig skala i miljön.

Plan. Skala 1:6 000.

Plan. Skala 1:6 000.

Perspektiv mot Hamngatan.

INKÖP

»Dr Glas testamente» Av arkitekt SAR Per-Olof Olsson, Stockholm.

Prisnämnden:

Förslaget ger anvisning till en redig och god plandisposition. Ytfördelningen i stort är mera än detaljbehandlingen förslagets värde. De stora stenlagda ytorna synas företrädesvis vara ägnade för gångtrafik medan sittmöjligheter redovisats i mycket blygsam omfattning.

Dammanläggningen är dominerande och avses att med sitt fontänarrangemang bli en festlig klimax i anläggningen. Vintertid kan den användas som skridskobana. Under mellansäsongerna är det risk för att platsen blir ödslig. Den byggnad för utställnings- och restaurantändamål som föreslagits på Blanchetomten har icke särskilt betonats i utformningen av angränsande del av parken. Nivåförhållandena i denna del ha ej klarats ut.

Perspektiv från Hamngatan.

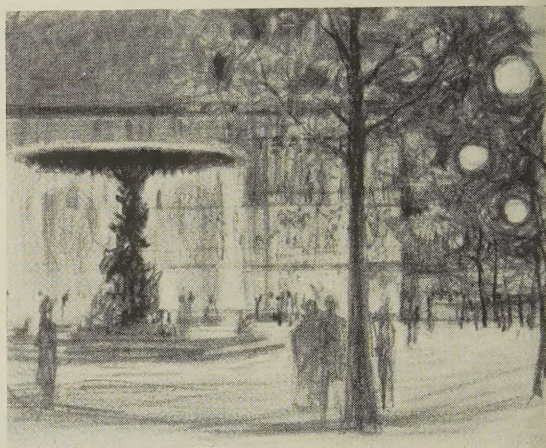
INKÖP

»**Allegretto**» Av arkitekter SAR Sven Backström och Leif Reinius, trädgårdsarkitekt RST Walter Bauer och fru Lisa Bauer, medarbetare arkitekt SAR Bengt Ågren, Stockholm.

Prisnämnden:

Från Hamngatan ända till Strömgatan skapas ett enda med stenplattor belagt torg endast avbrutet av Arsenalsgatan. Detta torg, som omges i öster, norr och väster av alléer, har resolut befriats från allt som enligt författaren »splittrar volymen». Sålunda har Karl XIII:s staty flyttats utanför tävlingsområdet, Karl XII till en för statyns karaktär mindre lämplig plats vid kajkanten och Molins fontän till en alltför trång vrå intill Västra Trädgårdsgatan. Den stora platsbildningen har tre fontänförsedda bassänger samt sittplatsgrupper omgärdade av blomster och häckar, en trevlig detalj. Anordningen kompletteras med uteserveringar mot östra allén i anslutning till den här förlagda basarlängan, som förmodligen är avsedd att bidra till ett livligare folkliiv på denna plats. Den har emellertid blivit väl lång och torde därigenom verka skymmande. Byggnaderna på Blancheteatern ha en osökt och god kontakt med platsen söder därom, men utbyggnaden framför Jakobs kyrkogård är ful och olämplig.

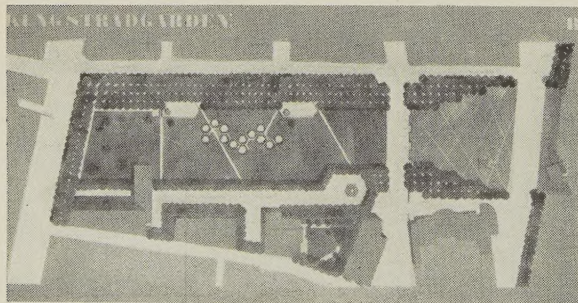
Ekuru i vissa avseenden arkitektoniskt osäkert är förslaget intressant i sin renodlade fria utformning av torget och med sina praktfulla fontäner. När dessa ej spelar, är platsen dock ganska ödslig.

Perspektiv mot Molins fontän (placerad mellan Blancheteatern och Restaurang Viktoria) och teaterfjovnen.

INKÖP

»**De tretten**» Av havearkitekt MDH Sven Hansen, arkitekter MAA Svend O Roloff-Nielsen och Max Brüel, København.

Prisnämnden:

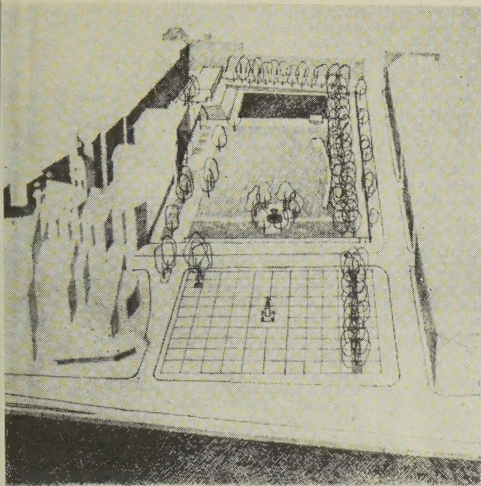
Den muromhågnade gröna skulpturträdgården vid Hamngatan och infarten till parkområdet under skulpturportiken sammanbinder park och arkitektur men byggnaden inkräktar väl mycket på parkutrymmet.

Karl XII:s torg ligger försänkt mot Arsenalsgatan och är omgivet av låga murar med sittplatser. Platsbildningen har fått goda proportioner. 13 sexkantiga solceller i varierande höjdläge, omgivna av långa häckar samt två smärre terrasser ha placerats något öster om Kungsträdgårdens längdaxel. Genomgångstrafiken är löst genom tvärgående gångvägar som ligga väl inarbetade i kompositionen. Grupperingen av träd är förtjänstfull. En fast sammanhållande ram mot Kungsträdgårdsgatan, en rytmisk gruppering mot västra sidans varierande byggnader, en utvidgning framför Jakobs kyrka med följande åtstramning av platsbildningen, som sedan gradvis öppnar sig mot det fria vattnet ger en god allmän parkbild med varierande perspektiv och utblickar, men Strömgatan är utbyggd med en kaj med utsiktspaviljong, som verkar direkt störande i stadsbilden.

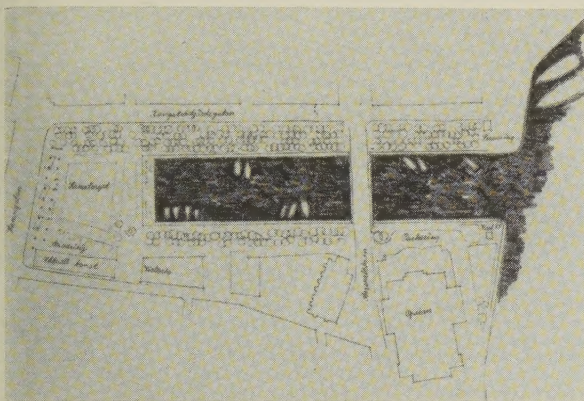
Förslaget är fyndigt och idérikt. De löst utkastade solcellerna och proportionerna på terrassanläggningarna mot Kungsträdgårdsgatan äro dock till sin skala illa anpassade till miljön.

Placeringen av Molins fontän under koret på Jakobs kyrka är ett missgrepp.

Plan. Skala 1 : 6 000

Ovan: Flygperspektiv från Strömmen. (Motto *Intra Muros*)

Plan. Skala. 1 : 6 000. T. h.: Perspektiv vid Operaterrassen.

OBELÖNAT

»Aqua Regis» (Ovan)

Prisnämnden:

Huvudalternativet med en vik in mot Hamngatan strider mot tävlingsprogrammets bestämmelser. Uppslaget saknar ej intresse, men områdets begränsade bredd, den stora bron för Arsenalsgatan och höjden på angränsande mark förortar det trevnadsintryck, som författaren strävar efter och ger i stället något sökt åt denna utvägning av Strömmens vattenyta. — —

OBELÖNAT

»Treklsøveret» (T. h.)

Prisnämnden:

De dubbla alléerna runt Kungsträdgården utgör en sista rest av barockträdgårdens idé. Ehuru de utgöra en samlande ram ha förutsättningarna senare ändrats genom tillkomsten av de omgivande höga husen, Enskilda Bankens m. fl., som ej komma till sin rätt; de höga träden skär av fasaden. Detta är tankegången i förslaget och förutsättningen för dess idé.

Allén utmed Kungsträdgårdsgatan har ersatts av en lång serie grunda dammar (kanalgata), som äro upphöjda över marken och kunna underbyggas med garage. Härigenom vinner parken i vidd och föres fram mot husen.

De ytor som stå till buds torde ej tillåta det av författaren tänkta flanörlivet, vilket dessutom skulle avbrytas av Arsenalsgatans starka trafik. De spröda pergolakonstruktionerna inne i parken verka ej övertygande. Kaféet med uteservering i nordostläge vid Blanche, visar svårigheterna att kring en strängt geometrisk formträdgård skapa en uppehållsplats för rekreation i nutida form.

OBELÖNAT

»Intra Muros»

Prisnämnden:

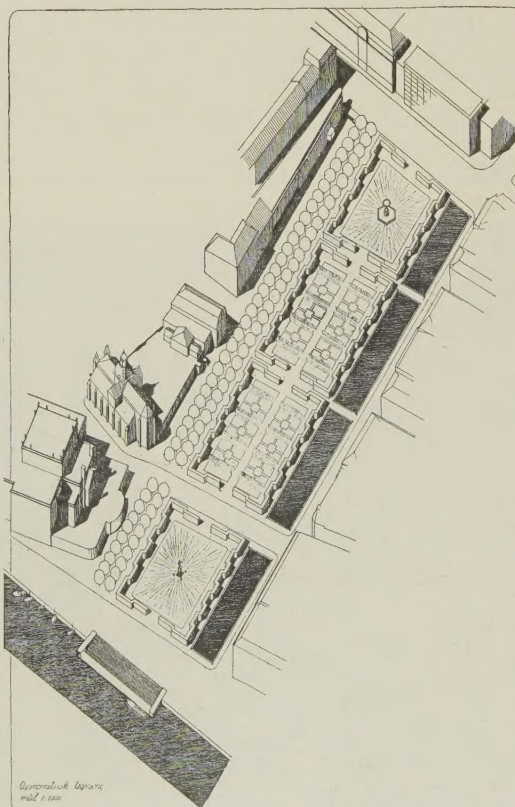
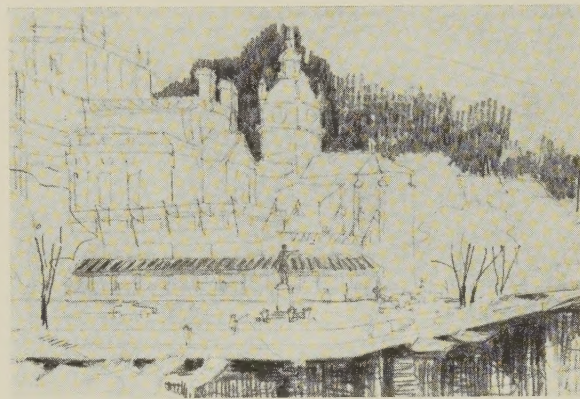
Kungsträdgården har utlagts som en öppen plats med klar orientering mot söder och väster. Mot Hamngatan, Kungsträdgårdsgatan och Arsenalsgatan avskiljes området från gatutrafiken med höga murar. Parken har fått större vidd och bättre ljusförhållanden genom att ena alléraden mot Kungsträdgårdsgatan huggits bort och lindalléerna efter västra gränsen ersatts av fritt grupperade träd. De härigenom uppkomna vidgade platsbildningarna ha goda proportioner.

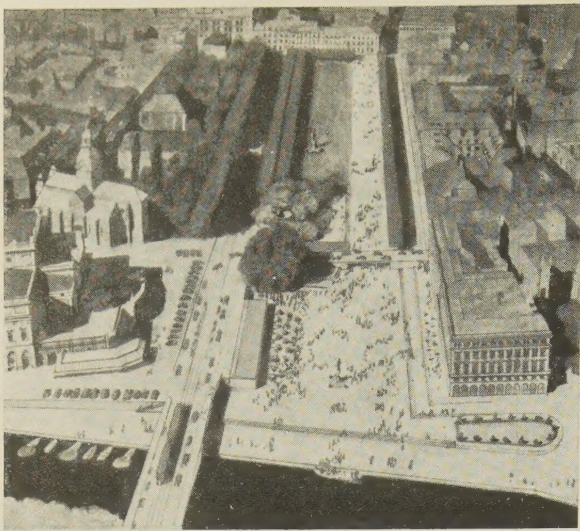
Solparketten efter Kungsträdgårdsgatan ligger väl inkomponerad i det gröna mittfältet och balanserar upp platsen kring Molins fontän. Tankegången att genom en skulpturportik lösa upp museibyggnadernas fasad och genom en trappa förbinda denna med entrén från Hamngatan för att därmed också överbygga höjdskillnaden mellan Hamngatan och parken är tilltalande, men trappan synes överdimensionerad i bredd och kanske även i höjd i förhållande till den öppna platsens storlek.

De fria utrymmet tages i anspråk för en alltför stor vattenspegel, varigenom utrymmet mellan mur och damm blir för trångt, bl. a. för de här anvisade sittplatserna. Det kan även ifrågasättas om ej dammen, med den placering den fått, höst och förövar utgör ett tomrum, en död yta.

Förslagets detaljer äro delvis schematiskt redovisade. Blomster-rutorna på väster sida ligga skuggigt och torde ej ge den effekt som författaren avsett.

En festplats i det ganska blåsiga läget vid Karl XII:s torg är knappast tänkbar. Att detta för stadsbilden känsliga parti belamras med tillfälliga utställningar är ej heller önskvärt.

OBELÖNAT

»Sju kyrkor»

Prisnämnden:

Författaren anser, att Kungsträdgårdens utformning är starkt beroende av en ny stadsplan för Nedre Norrmalm, varför tävlingsuppgiften utökats till att omfatta ett förslag till dylik plan. De härvid uppställda kraven på nya trafikleder och slopandet av andra, har orsakat att tävlingsförslaget så avsevärt går utanför programets bestämmelser, att förslaget ej kan upptagas till bedömning.

Utdrag ur beskrivning:

Det förefaller förslagsställaren skäligen meningslöst att angripa Kungsträdgårdens problem isolerat från stadens och främst nedre Norrmalms stadsplanefrågor i stort. Det har väl heller icke varit programförfattarnas avsikt, att de tävlande skulle begränsa sig till att pyssla med träd och buskar, beläggningar och trädgårdsmöbler, utan snarare att försöka få fram en mot det moderna livets krav svarande och för avsevärd tid framåt giltig lösning. Men stadsplanemässigt ges i programmet ingen annan vägledning än att det nuvarande broprovisoriet vara nuvarande förhållanden eller 1946 års regleringsförslag för nedre Norrmalm, vilket för Kungsträdgårdens del endast skulle innebära att trafiken i södra delen av Kungsträdgårdsgatan och Strömgatan skulle försvinna och spårvägar ersättas av bussar. Norrmalm söder om Hamn—Klarabergsgatorna är emellertid liksom Blasieholmsleden olösta problem. Här saknas det grepp, som genom sin egen innebörd både tekniska och arkitektoniska logik skulle kunna övertyga om lösningens funktionsduglighet lika väl som om dess riktighet ur estetiska och historiska synpunkter. Mellan estetiska och funktionella aspekter på stads-

byggandet råder i varje fall det sambandet, att skönheten bli onjuthar och trivseln obefintlig om praktiska anordningar inte fungera och som förslagsställaren ser saken, är det rådslan att sanningen i vitogat och skyggheten att radikalt angripa de mest omstridda frågorna, som berett marken för de mer eller mindre permanenta provisorier, vilka f. n. vanställa huvudstadens vackra raste partier utan att likväl fungera friktionsfritt. — — —

Det torde nämligen förhålla sig så, att just måhända om Kungs trädgården och dess omistliga värden har varit ett av de svårast hindren för fullt rationella lösningar av trafik- och stadsplaneproblemen. — — —

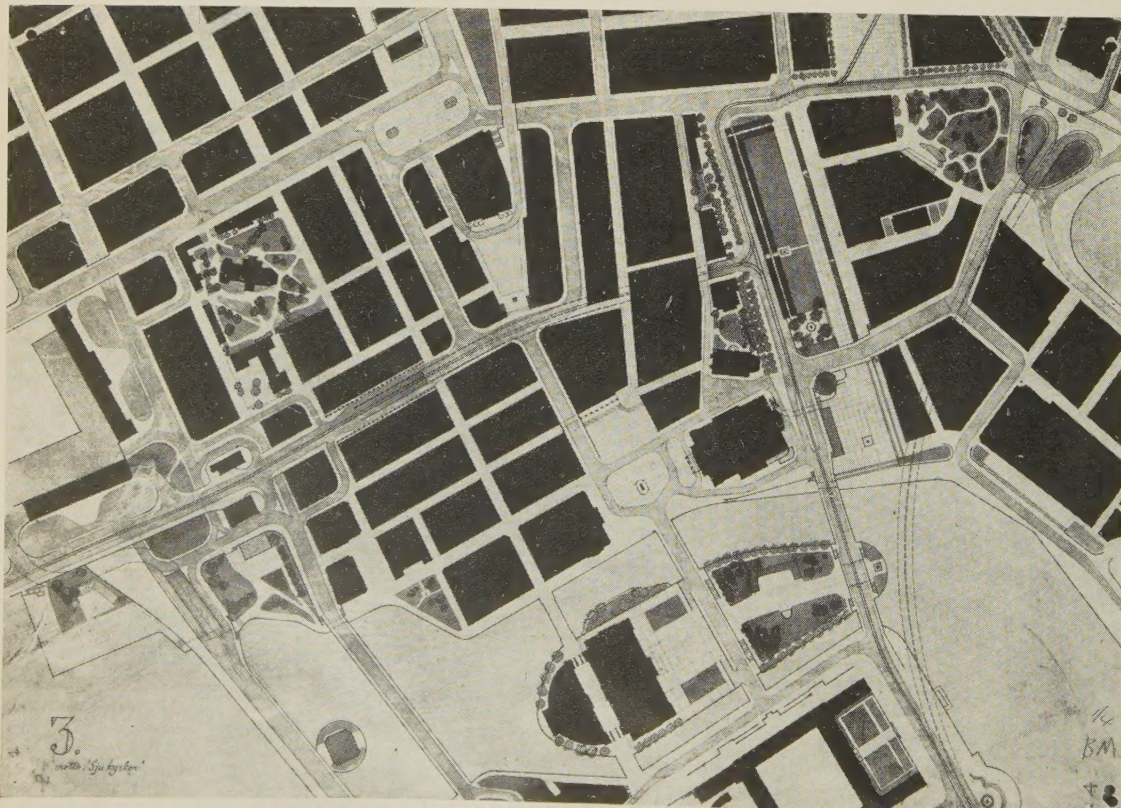
Som framgår av planen i skala 1:2 000 går det emellertid ganska bra att dela in nedersta Norrmalm i ett antal (6 st.) enklaver, där Hamn—Klarabergsgatan, Herkulesgatan, Norra Smedjegatan, ett gatugenombrott från Sveaplatsen till Herkulesgatan samt det föreslagna broleden bilda stommen i körtrafiknätet och Drottninggatan, Regeringsgatan, Strömgatan och Kungsträdgården stommen i gångtrafikstråken.

Kungsträdgården fyller härvidlag en viktig funktion. Den bildas tillsammans med Berzelii Park ett friområde i omedelbar anslutning till stadens traditionella detaljhandels- och flanörstråk, vilken genom utblickarna mot Söder och Djurgården ger dessa stråk en speciell stockholmsk charme, som ligger på ett helt annat och högre plan än vad som över huvud taget kan åstadkommas i stadens rådets inre delar, exempelvis vid Kungsgatan eller Sveavägen. Ett mycket omtalat regleringsförslag för nedre Norrmalm ordade värtaligt om hur avskild stadsdelen är från strömmarna: »i en stad som Stockholm, där vattnen spela så stor roll för stadsbilden och innevanornas trevnadskänsla, är det av stor vikt att stadsdelarna öppnas ned mot de fria rymderna omkring vattnet, vilket skulle ske med nedre Norrmalm, om Sveavägen fick sin fullbordning». Detta är vad Kungsträdgården i mer än ett sekel ombesörjt. Redan vid Engelbrektsplan skymtar man i Norrlands gatans perspektiv slottet, sett över hörn och därför även på denna distans uppfattat som massa. Ju närmare man kommer Kungsträdgården, dess mer fascinerande blir den förkänsla av stadslandskapets magnificens, som fjärrbilden gav. Vid Hamngatans hörnan vet man redan varom det handlar, åtminstone vintertid, näden allt för rika vegetationen inte helt skymmer sikten. — — —

Kungsträdgården har småningom blivit vad den aldrig avsett till och inte bör vara: en förvuxen idyll. Och dess södra del har tillika med hela strandpartiet upphört att fungera som rekreationsområde och tjänar i stället trafikfördelningen till broarna. De visuella dissonanserna i slottsomgivningen gränsa efter den ny bron tillkomst till det outhärdliga och ropa efter snar och snabb rättelse.

Nedre Norrmalm har en helt annan karaktär väster om Brunkeberg än öster därom — ja, man skulle kunna tro sig vara i två skilda städer. I väster dominerar stadsdelen av centralstationer, tidningskvarteren och den grafiska industrien. Mitt i det hela ligger Klara kyrka i en tyst och idyllisk enklav och längst i väste ligger stadshuset i »splendid isolation». I öster ligger teaterns restaurangerna, varuhuset med Kungsträdgården och Berzelii park som attraherande centra. Jacobs kyrka ligger inte avskild som Klara och dess kyrkogård öppnar sig mot Kungsträdgårdens Brunkebergsåsen har hittills ganska effektivt isolerat dessa områden från varandra.

Tunnelbanebygget och Sveavägens framdragande till Hamn—Klarabergsgatan kommer att i hög grad påverka dessa förhållanden och eftersom tunnelbanan blir kommunikationsmedlet framför all andra för den övervägande delen av förtörstbefolkningen men dess sydligaste station kommer att ligga vid centralen och dess östligaste i Sveavägen, så bli de sydöstra delarna av nedre Norrmalm svårt handicapade i konkurrensen med de från Hötorget söderut nytilkomna citykvarteren. Man skall vara ganska skumögd eller överdrivet optimistisk för att inte redan nu varna den fara, som här hotar Kungsträdgårdstrakten med relativ stagnation eller tillbakagång, i synnerhet dess södra delar kring saltsjön och Norrström. Men denna trakt har inte bara långt större naturliga skör-

Överst: Flygperspektiv från Strömmen.

T. v.: Plan. Skala 1:8000

ets- och potentiella trevnadsvärden än någon annan i Stockholm, den har också traditioner, vars förlust skulle betyda en avsevärd utarmning av huvudstaden. Alltsedan bankpalatsen började utstränga teatrar, restaurangerna och nöjesetablissemangen har en sådan utarmningsprocess pågått och skulle sannolikt ha lett till en obotlig atrofi om inte Berns Salonger i sista stund räddats och Berzelii parks attraktionskraft till fullt utnyttjats.

Det är med hänsyn till dessa förhållanden som förslagsställaren anser det så nödvändigt att inordna Kungsträdgårdens problem i ett större sammanhang, att inte bara ge parken en i och för sig god arkitektonisk utformning utan att även sörja för direkta, snabba, bekväma och billiga kommunikationer till andra stadsdelar. Gör man det, är situationen visserligen allvarlig, men långt ifrån hopplös. Tunnelbanan är utan tvivel ett effektivt kommunikationsmedel, men den lider av de stora stationsavstånden och det begränsade influensområdet. Den berör inte Östra och Västra Södermalm, Östra Kungsholmen eller någon del av Östermalm och inte heller förorterna utefter SJ, Djursholms—Lidingö- eller Saltsjöbanorna. Spårvägarerna ha här alltså en viktig funktion att fylla i Stockholms kommunikationssystem och för, tror inte att de f. n. böra ersättas med bussar på de sträckor det tror är fråga om. Men oavsett om spårvägarerna bibehållas eller förr eller senare ersättas med andra allmänna kommunikationsmedel, böra förbindelserna mellan cityområdet och de stadsdelar, vilka icke beröras av TB, ledas så direkt som möjligt, till en så central punkt som möjligt. Både reellt, med hänsyn till de här belägna stora varuhusen och mera känslomässigt, med hänsyn till traktens traditioner och skönhetsvärden, ger sig *Hamngatan utefter Kungsträdgården* som stockholmslivets självskrivna brännpunkt. En naturlig konsekvens av denna tankegång blir att Kungsträdgårdens förbindelser att olika håll och deras trafiktekniska standard spela en avgörande roll för problemets riktiga lösning. Framför allt är detta fallet i två avseenden: dels böra de mot Kungsträdgården sammansträlande lederna betraktas och utformas som *tillfartsleder* till cityområdet snarare än som genomgångsleder och dels bör utrymmet för gångtrafiken väsentligt utökas utöver nu befintliga och alldeles för knappa gångbaneleder. Den här föreslagna nya broleden bör sålunda tänkas kompletterad med en tunnel för genomgångstrafik från Skeppsbron till Nybroplan eller annan östligare punkt. M. a. o., — problemställningen tunnel eller bro har genom det senaste decenniets utveckling i Stockholm blivit tunnel och bro.

Därunder har man emellertid förbiset två viktiga omständigheter. Den ena är, att det ingalunda är nödvändigt att utforma hela Carl XII:s torg som en stor cirkulationsplats för att fördela brotrafiken till Arsenalsgatan. Som ritningarna utvisa är det tvärt om lättare att ansluta både de öst—västliga och nord—sydliga lederna till bron i detta läge, utan att inkräkta på Kungsträdgårdens väsentliga skönhetsvärden, än i ett östligare, varvid den likväl snarare bör betraktas som infartsled till city än som genomgångsled.

Det andra förbisedda momentet är att själva bron i det föreslagna läget inte behöver konstrueras som en låg, platt balkbro, utan genom Helgeandsholmens förlängning kan lösas i princip på samma sätt som de andra broarna, dvs med ett kort spann över Stalkanalens och ett längre över Norrström. Lösningen har givetvis sina sidor — både negativa och positiva. Till de förra torde väl främst höras det flagrant brottet mot den heliga grundsatzen att inte tolera fler utfyllnader i Stockholms vattenytor. Den vattenyta det här är fråga om skulle emellertid vid vilken som helst brolösning bli tämligen värdefull. Den skulle bli en ständig påminnelse om det förlorade paradiset. Detsamma kan inte sägas om en förlängd Helgeandsholme. Strömarterren var en gång i tiden ett av Stockholms mest gouterade tillhåll. Nu ligger den öde. En utökad areal skulle kunna återuppliva den och bli ett välkommet komplet-

ment till de centrala parkområdena. Men även om man skulle beklaga förlusten av denna vattenyta och Strömmens svep kring Skeppsbrohörnet, måste ett östligare broläge, t. ex. från Logårds-trappan till Hovslagaregatan bli sjufallt värre. Slottets ostfasad är dess trädgårds—vattensida, nordfasaden dess kommunikationssida åt Norrmalm. Att Norrbro i vår tid måste kompletteras med flera broar är en trafikteknisk nödvändighet och att den därvid flankeras av två underordnade men arkitektoniskt likvärdiga broar strökar varken slottets strängt axiella komposition eller Tessins huvudtanke med de fyra slottsfasadernas skiljaktiga och mot olika funktioner svarande karaktär. Sist, men icke minst: *den fria sikten ut över strömmen från Kungsträdgården bevaras intakt*. Förslagsställaren anser sig sålunda på goda grunder kunna hävda, att den föreslagna lösningen är den enda, vars genomförande kan på allvar diskuteras.

Vad slutligen Kungsträdgården själv beträffar, blir konsekvensen den, att trafiken flyttas över från dess östra till dess västra sida. Kungsträdgårdsgatan norr om Arsenalsgatan blir lokal- och parkeringsgata för angränsande fastigheter. Söder om Arsenalsgatan slopas den helt. Carl XII:s torg blir helt befriat från körtrafik och föres ändra ned till kajen, vilken föreslås sänkt till + 1.2 å 1.5 ånda från Skeppsholmsbron till kajtrappan mitt för operan. Det system av gångtrafikstråk, vari Kungsträdgårdens sålunda skulle bilda centrum, skulle sträcka sig från Blasieholmen till Gustaf Adolfs Torg och från Norrström till Hamngatan. — — —

Förslagsställaren har aldrig kunnat förlika sig med reglerings-förslag som breddat Regeringsgatan och försökt pressa fram genomgångstrafiken Tegelbacken—Nybroplan i gattet mellan Jacobs kyrka och Operan. Regeringsgatan, V. Trädgårdsgatan med Kocksgränd, Jacobsgatan och Jacobstorg böra till de mest genuint stockholmska stadsmiljöer som över huvud taget finnas. Hur hårdhänt det här framlagda förslaget än kunde sägas fara fram med vissa traditionella värden i själva Kungsträdgården, så har det i gengäld förtjänat att definitivt rädda Jacobs kyrkas omgivningarna från en ännu hårdhäntare behandling. — — —

Mälarsidan i all ära! Men det stadslandskap, som i sig innefattar distansen från Hamngatan till södra bergen, Slottet, Skeppsholmen, Gamla sta'n och segelleden ut mot skärgården, det är dock trots alla arkitektoniska inadvettensers, under förutsättning att den provisoriska bron avlägsnas ännu ett relativt ofördärvat Stockholm. Det är mer än så: *det är ett Stockholm, som aldrig behöver fördärras*. Situationen är här sådan, att även om man ger den moderna trafiken vad den tillkommer, så kunna de väsentliga dragen lämnas oförvanskade i arv till kommande släkten. Och dessa väsentliga drag i Stockholms fysionomi ha en skönhet i full paritet med stadsbyggnadskonstens mästerverken.

Detta oförlikneliga stadslandskap börjar i norr med Kungsträdgården. Parkens storlek och måttförhållanden i plan motsvara fullkomligt situationen. Men med sin heterogena arkitektur, en provkarta på gott och ont av 18- och 1900-talets Europa, svarar rumsbegränsningen icke till de höga krav, som — för att tala i metaforer — orkesterdirigenten Tessin har rätt att ställa på sin ensemble. Det synes förslagsställaren som om vegetation i form av strängt tuktade trädtrader skulle kunna vara medlet att skänka rums känslan något av det »tempo calmo e sereno», som är det tessinska huvudtemats. Är detta riktigt, så förefalla pilarna kring Molins fontän och den stora »solitärdrungen» söder om Arsenalsgatan komma väl till pass för att låta upp stramheten och mildra den känsla av monotoni, som en så doktrinärt ensartad rumsbegränsning skulle kunna framkalla. — — —

Förslagsställaren har haft nog att göra med ovanstående utan att fördjupa sig i detaljer och dekor. Kan huvudgreppet anses vara riktigt, så har därmed också de bästa förutsättningarna skapats för stadssträdgårdsmästarens utformning av enskildheterna. Varom icke, är detaljstudiet bortkastad möda.

Forts. fr. sid. 237.

bro på ett sätt som med hänsyn till slottet — som trots allt suveränt ger sin prägel åt området — är närmast groteskt. Sett från Kungsträdgårdens synvinkel är läget som bekant inte bättre. Och ett stycke in i parken drar Arsenalsgatans bilar ett snitt i bilden som gör situationen än svårare.

I en strävan att skapa en av trafik obruten gångyta från Hamngatan till Strömmen har många tävlande lyft upp Arsenalsgatan på en bro över parken. Därmed har man förlorat något mycket väsentligt: känslan av den fria rymden, kontakten med vilderna. Parken har åter blivit slutet. Då är den lösning långt mer att föredraga, som bygger på att Arsenalsgatan kvarligger som trafikstråk i sitt nuvarande läge. De båda parkdelarna behandlas som skilda delar: en inre, mer slutet i sig, en yttre uppbyggande den direkta kontakten med Strömmen.

Tävlingen visade att ett sådant grepp inte hindrar att man inom det egentliga Kungsträdgårdsområdet bevarar känslan av den fria rymden mot söder även om både den direkta och den visuella kontakten med vattenytorna förloras. Exempel på detta erbjöd Borgströms och Forseths bägge inköpta förslag.

Verklighetsfrämmande tycks mig det betraktelsesätt som accepterar Arsenalsgatan som trafikled men formellt låtsas som om den inte existerade. En stark trafik *kring* en innerstadspark är bara stimulerande men knappast en trafik *genom* den, särskilt om man inte på något sätt varnas för risken att bli ihjälkörd. Genomföres en lösning av denna art dröjer det säkert inte så värst länge innan det kommer upp kaninburar av det slag man måste tillgripa vid Slussen för att förhindra en kaotisk hopblandning av fotgängare och bilar.

Konsekvensen av en lösning som arbetar med parken som en obruten helhet måste i själva verket vara den att Arsenalsgatan slopas och ersätts av en tunnel. Detta är en lösning som flera tävlande tillgripit, bl. a. den Eglerska gruppen, som belönats med delat 2:a pris. Som detta förslag också visar drar emellertid en tunnel med sig betydande konsekvenser för planeringen av kringliggande områden. Det naturliga sambandet mellan Nedre Norrmalms trafikfrågor och Kungsträdgården är uppenbart i detta med delat högsta pris belönade förslag. Men det är särskilt mot bakgrunden av förslaget »Sju kyrkor», som pris-

nämndens slutord i protokollet förefaller gåtfulla: »Ett mycket värdefullt resultat av tävlingen är, att klarhet vunnits i att Kungsträdgårdens utformning är ett från regleringen av omgivande stadspartier i stort sett oberoende problem och att det alltså ej möter något hinder att igångsätta nydaningen av parken oberoende av stadsplaneregleringen.»

»Sju kyrkor», vars pregnant och utomordentligt initierade beskrivning i väsentliga delar återges i detta nummer, demonstrerar på ett övertygande sätt nödvändigheten av att lösa park- och stadsplane-frågor i ett sammanhang. Förslagsställaren har presenterat en inträngande studie av problemen. Den som delar hans grundsyn på frågan som en komplex helhet måste dock chockeras av konsekvenserna — åtminstone så som de demonstreras i det utförligt skisserade förslaget. Kungsträdgården reduceras med närmare en tredjedel till förmån för en nord—sydlig trafikled som från Skeppsbron över en förlängd Helgeandsholme leder en lokal trafik upp till Hamngatan. Genomfartstrafiken norr och öster ut leds i tunnel under Strömmen. Arsenalsgatan korsar Kungsträdgården på en bro men låter i gengäld parken sträcka sig obruten som en väldig, långsmal piazza från Hamngatan ner till Strömmen.

Man förstår att prisnämnden ryggat tillbaka: detta har vi inte begärt! Men nog borde »Sju kyrkor» ha inköpts — en prisbelöning var ju utesluten. Inköpet skulle ha gällt demonstrationen av det faktum att park- och stadsplane-frågor hänga samman. Jag kan inte bland de 82 tävlingsförslagen utpeka något där parkplaneringen i trängre bemärkelse är oberoende av trafiklösningen. T. o. m. en renovering av parken, som bygger exakt på dagens förutsättningar, bygger dock på dessa. Är kanske den dolda meningen bakom nämndens slutord denna: dagens provisorier kommer att bli så långvariga, att en renovering kan igångsättas oberoende av stadsplaneringen?

Bland de belönade förslagen måste jag erkänna att jag mest slogs av den lite torra men ändå i sitt helhetsgrepp riktiga karaktären i Per-Olof Olssons och Ancker-Gate-Lindegrens bägge förslag. Särskilt P.-O. Olssons perspektiv vittnade om en inlevelse i den speciella Stockholmsatmosfär som vi gärna vill återfinna även i en nydanad Kungsträdgård.

Båda projekten bygger på att Arsenalsgatan kvar-ligger i sitt nuvarande läge och att alléerna bibehålls.

Ancker-Gate-Lindegrens förslag intresserade särskilt genom en mer inträngande analys av möjligheten att förlägga museet för modern konst till Blanchetomten. Projektet visade liksom flera andra att ett museum eller annan byggnad av offentlig karaktär på Blanchetomten tenderar att på ett olyckligt sätt tudela det klassiska Kungsträdgårdsområdet genom att byggnaden engagerar sig österut i parken, där då någon slags förplats utbildas. En direkt kontakt mellan parken och bebyggelsen på Blancheom-rådet kan dock lösas utan en sådan splittring av parken. Det visar Backström och Reinius' förslag, som tagit denna kontakt via den nu obebyggda tomten mitt emot Tändstickspalatset. I motsats till de nyss nämnda förslagen representerar detta en renodlat »öppen» lösning. Mellan alléradernas väldiga, mot

söder riktade U sträcker sig en magnifik platsbildning ner mot Strömmen. Spelande fontäner liva rymden med sina glittrande strålar. Platsens yta är belagd med släta granitskivor som ger besökarna den behagliga känslan av att gå på ett salongsgolv. Parken verkar nästan som en foyer för staden. Vilket den skall vara: en brännpunkt. Vad som stöter mig i detta eljest bestickande förslag är sättet att draga Arsenalsgatan rätt över den som en enhet behandlade ytan. Den rimliga konsekvensen vore, som ovan sagts, att ersätta Arsenalsgatan med en tunnel. Måhända har programets sparsamma uppgifter om trafikföringen avhållit författarna från att ta steget fullt ut — vilket många andra gjort.

Den uttalat »öppna» lösning som detta förslag visar återkommer i de bägge andraprisförslagen och flera obelönade förslag, bland vilka märkes det endast summariskt skisserade men med ett visst överdåd tecknade förslaget »K 12». I lösningarna av den »öppna» typen har författarna haft att brottas med det problem som öppenheten i sig själv innebär under större delen av året: ödsligheten, den vindpinade tristessen ligger på lur. Helt övertygande är kanske inte något av förslagen. Närmast en lösning tycks Backström och Reinius ha kommit i »Allegretto».

De författare som presenterat »slutna» eller halvt slutna lösningar ha i stor utsträckning fallit offer för arrangemang av tusen slag. Stundtals får man intrycket av att tävlingen snarare gällt en pysslig tivoli-park. Vad beträffar arkitektoniska anordningar som musikestrader, paviljonger och liknande har tävlingen enligt min mening visat, att de bör vara så fåtaliga som möjligt och i största utsträckning göras demonterbara eller flyttbara.

Som ovan sagts innebär inte en »sluten» lösning — som främst betingas av en eventuell nödvändighet att behålla Arsenalsgatan — att kontakten mellan områdets inre delar och utsikten söderut helt behöver klippas. Slottet, södra bergen och rymden över dem kan man ändock fånga in. Men den direkta vattenkontakten och sikten över inloppet får man i dessa lösningar bara från Karl XII:s torg, som också i många förslag över en igenlagd Strömgata dragits fram till vattnet, där den utbildats till en stimulerande marin parkett.

I sitt slutomdöme om tävlingen säger sig prisnämnden inte à priori ha dömt för eller emot »öppen» eller »sluten» lösning. »Båda synas möjliga» sägs det i protokollet. I detta vill man instämma när man sett tävlingsresultatet. Men detta konstaterande innebär inte, som prisnämnden säger, att »Kungsträdgårdens utformning är ett från regleringen av omgivande stadspartier i stort sett oberoende problem och att det alltså ej möter något hinder att igångsätta nydaningen av parken oberoende av stadsplanering».

Även om man inte går så utomordentligt radikalt fram som förf. till »Sju kyrkor» synes det nämligen klart att även den blygsammaste ansiktslyftning av parken måste samordnas med och utbildas i ett växel-spel mellan trafiktekniska och arkitektoniska synpunkter. En lösning av parkfrågan blir eljest ett nytt provisorium eller ett meningslöst misch-masch.